

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ ЗЛОЧИНЦЯ

Вивчення особистості злочинця є, мабуть, центральною темою юридичної психології. Для розуміння особистості слід виходити з діалектичної єдності соціального і психологічного її змісту. Коли ми говоримо про особистість злочинця, згідно з наукою кримінального права, слід розуміти, що це особа, яка вчинила злочин, а не просто особистість з якимись негативними властивостями. Злочинець як особистість відчуває вплив соціального контролю, тобто його вчинки і дії регулюються за допомогою цілої системи соціальних правил і норм, серед яких важливе місце займають норми кримінального права. Тому саме шляхом вивчення особистості злочинця, на основі узагальнення причин і характеру індивідуальної злочинної поведінки є можливість розробляти заходи попередження злочинних проявів та виходити на загальні криміногенні закономірності, що впливають на рівень, структуру, динаміку злочинності, пов'язаних зі змінами в характеристиках осіб злочинців

В умовах дефіциту персоніфікованої інформації про можливих злочинців виникає гостра необхідність розробки та використання його пошукової моделі, яка називається психологічним профілем злочинця («profil»), з метою ефективного розслідування злочинів. Під профілем злочинця найчастіше розуміється опис ще неідентифікованого злочинця, похідне від реконструкції злочину та інтерпретації його характеристики.

Окремі проблеми криміналістичного дослідження злочинця привертати увагу наступних вчених: Л. Є. Ароцкера, В. П. Бахіна, Т. В. Варфоломєєвої, В. І. Гаєнка, В. Г. Гончаренка, Ю. М. Грошевого, О. М. Джужи, Н. І. Клименко, М. В. Костицького, В. К. Лисиченка, В. Г. Лукашевича, В. П. Лисицина, В. О. Коновалової, Г. А. Матусовського, М. В. Салтевського, М. Я. Сегая, В. Ю. Шепітька та інших.

Портрет розшукуваного злочинця – це один з різновидів криміналістичних уявних моделей, що представляє собою систему відомостей про психологічні та інші ознаки даної особи, істотні з погляду його виявлення та ідентифікації, що включає ознаки не тільки психологічної природи, а й правові, соціально-демографічні та інші ознаки. Щоб зрозуміти причини злочинної поведінки, перш за все необхідно вивчити цю особистість, її індивідуальні риси які сформувалися під впливом зовнішніх соціальних явищ та процесів. Так, виникнення і розвиток мотивів злочинної поведінки можна розглядати і в рамках формування особистості злочинця, і при аналізі внутрішніх механізмів

поведінки. Також думки, емоції, почуття і переживання злочинця, реалізовані в злочині, є в той же час прояви його особистості.

Створюючи портрет злочинця, зразу ж буде впливати загальна картина злочину, а саме: місце знаходження жертви, наявність певних деталей та доказів, які будуть вказувати на послідовність дій злочинця, на те що він зробив з жертвою та те яка поведінка злочинця була до і після скоєння злочину, на основі цієї інформації формулюються висновки про можливі мотивації конкретних дій [3].

Процедура складання «психологічного портрету» складається з п'яти етапів:

- вивчення, аналіз природи і сутності злочину і кримінальних типів осіб (психолого-психіатрична типологія осіб, які вчинили подібні діяння в минулому);
- аналіз місця розслідуваного злочину;
- поглиблене вивчення найближчого оточення, занять і захоплень жертви (жертв, якщо їх декілька) та підозрюваного (підозрюваних);
- формування можливих мотивуючих факторів всіх задіяних у розслідуванні осіб;
- опис злочинця (на основі зовнішніх поведінкових проявів його ймовірнісної психологічної сутності) [1].

В психологічному портреті описуються наступні характеристики злочинця: стать і вік, національність, в якій сім'ї виховувався (повній, неповній чи її відсутність), місце проживання, матеріальне становище і соціальний статус, житлові умови сімейний статус, інтелектуальні особливості, спосіб життя, риси характеру (відношення до себе, до людей, до речей, способи прийняття рішень та ін.), спрямованість особистості (відношення до роботи, сім'ї і т.д.), особливості поведінки [2].

Для складання «психологічного профілю» використовуються такі матеріали:

- Фотографії місця злочину, фотографії наявних на тілі жертви ран, фотографії жертв. Також аналізується все знайдене навколо жертви на місці злочину. Увагу треба приділяти кожній деталі, адже саме так можна припустити приблизний хід дій злочинця.

- Матеріали розтину трупа і дослідження результатів розтину. Аналізуючи

результати розтину можна отримати відповіді на такі запитання як: де, яким знаряддям і з якою силою були нанесені ушкодження, в якій послідовності. Саме ця інформація дозволяє зробити висновок про душевний стан злочинця в момент скоєння злочину і про те, чи існував між ним і жертвою який-небудь контакт.

- План переміщень жертви до смерті: де вона працює, проживає, де і хто востаннє бачив жертву.
- Документи з інформацією про особу жертви. Вивчення жертви у методі «психологічного профілю» відіграє дуже важливе значення, тому що для отримання «психологічного профілю» злочинця перш за все необхідно володіти інформацією про жертву.
- Інформація про загальну картину злочину і реконструкції механізму скоєного (в якому місці, в який час і якою зброєю було скоєно злочин, яка дата події, показання свідків і т.д.). Реконструкція механізму скоєного дозволяє інтерпретувати психоемоційний стан злочинця в момент скоєння злочину та виявити мотиви [4].

Наявність таких відомостей, дає можливість розібратися в тому, що трапилося на місці, де був скоєний злочин і з якої причини це відбулося.

Отже, метод «психологічного портрету» базується на тому, що він дає відповідь на головне запитання всього розслідування – хто міг скоїти такий злочин, тобто до складання «психологічного профілю», який відображає притаманні для характеристики особистості та поведінки злочинця ознаки. Цей «профіль» описує людину яка вчинила цей злочин так ніби про добре знайому, адже відбувалося вивчення особистості з різних сторін, включаючи її індивідуальні риси та доходячи до її соціального оточення, яке могло так вплинути на неї. Однак профіль не називає конкретних імен. Відомості які присутні у ньому підлягають великій кількості людей певної категорії. Тому необхідно підкреслити, що метод «психологічного портрету» є лише одним з багатьох засобів розслідування. Метод «психологічного портрету» – це спроба використовувати поведінкові і психодинамічні принципи психології в прикладній області, що значно підвищують ефективність розслідування.

Література

1. Антонян Ю. М., Еникеев М. И., Эминов В. Е. Психология преступника и расследование преступлений. – М. – 1996.
2. Богомолова С., Образцов В. «Психологічний профіль» на службі поліції США // Записки криміналістів. – М. –1994. – Вип. 4.
3. З.Боков С. Н. О психолого-криминалистическом портрете преступника // Воронежские криминалистические чтения: Сб. науч.трудов. Вып.4 / Под ред. О.Я.Баева. – Воронеж: Изд-во Воронеж. Гос. ун-та. – 2003. – 328с.
4. Пастушеня А. Н. Криминогенная сущность личности преступника: методология дознания и психологическая концепция. – Минск. – 1998. – 238 с.